

forbigåelse; hvad man her finder af oplysninger og studietilskyndelser understreger yderligere lødigheden af den bedrift som Toldbergs disputats er.

Det er en bog som man lader indbinde extra solidt, men som man ikke desto mindre vil efterlade sine arvinger i medtaget stand. En bog der kan bruges også af Grundtvig-læsere med helt andre udgangspunkter — en bog der viser langt ud over sig selv.

Ejnar Thomsen.

Villiam Grønbæk: Psykologiske tanker og teorier hos Grundtvig.

Skrifter udgivet af Grundtvig-Selskabet IV, Gyldendal, 1951.

(Pris: 12 kr. For medlemmer gennem Selskabet: 8 kr.)

Denne bog handler *ikke* om Grundtvigs psyke, men er et forsøg på at samle de tanker om psykologi, som Grundtvig har gjort sig, og forsøget fremtræder som forarbejde til en samlet fremstilling af Grundtvigs antropologi, d. v. s. hans lære om mennesket. Just som indledning til noget mere må dette emne kaldes et naturligt arbejdsfelt, især da for en forfatter, der er en af de meget få teologer, som arbejder i psykologien på et videnskabeligt grundlag. En historiker turde måske tillade sig den bemærkning, at forfatteren vel engang burde tage også Grundtvigs psyke op til samlet drøftelse. I de sidste ca. 12 år er man mere og mere blevet klar over, hvor vigtigt dette emne er, og meget nyt materiale er kommet frem til belysning af det. Hvem skulde behandle det, om ikke den, som er både teolog og psykolog af fag.

Anmelderen har ikke haft lejlighed til at gennemprøve bogens akribi, men må henholde sig til, at der fra anden side er rettet ikke helt ubetydelige angreb på forfatteren i så henseende (se *K. E. Bugges* anmeldelse: »Omkring en ny Grundtvig-Bog« i *Stud. theol.*, decbr. 1951, s. 6—11); virkelig meningsforstyrende fejllæsninger i Grundtvig-manuskripterne synes der kun at være få af, men et og andet dunkelt sted har unægtelig fået en naturlig forklaring efter oplysninger om, at der står noget andet i kilden end i bogen. Dette kunde jo — og ikke blot det — tyde på, at forfatteren savner skoling i historisk metode, hvilket kan være ilde nok, men dog ikke afgørende svækker hans bog, der jo ikke er anlagt som et historisk arbejde.

Grundtvigs psykologiske teorier viser sig at være få og ufuldstændige; han arbejdede konkret, ikke teoretisk, men navnlig i sine ældste — og altså for en stor del utrykte — arbejder røber han dels indgående kendskab til samtidens tanker om mennesket, dels en dybtgående interesse for i filosofisk eller psykologisk forstand (forholdet mellem filosofi og psykologi var et andet end nu) at bestemme »Menneskets Vilkaar«. Og uanset at denne interesse med tiden afstreges og tilsyneladende forsvinder ud af hans tankeverden, var hans intellektuelle kontinuitet så afgørende, at alt, hvad han engang havde beskæftiget sig med, vedblev at gå igen hos ham, i forenklet og koncentreret skikkelse. Dette giver Grønbæks bog stor almeninteresse for alle, der arbejder med Grundtvig. Studierne f. ex. over romantikkens yndlingsord »Anelse« og »Længsel« eller over det 18. årh.s opfattelse af »Selvbevidsthed« og »Erfaring« viser sig at være nøgler til store dele af det religiøst-kristelige forfatterskab. Det samme gælder i endnu højere grad undersøgelsen af den berømte psykologiske tredeling af mennesket: *Indbildningskraft, Følelse og Forstand*; her

åbnes vej til forståelse af en række andre typiske tredelinger hos Grundtvig: Livets tre aldre (barndom, manddom, alderdom) eller de teologiske begreber: bekendelse, forkyndelse, lovsang, de religiøse: tro, håb, kærlighed, eller de pædagogiske: kirke, skole, stat etc. Hos Grundtvig hænger alting sammen, og med rette fremhæves det, at han i grunden kun lader sig læse i sammenhæng, med hele forfatterskabet i tankerne. Hvad der i enkeltheder kan synes dunkelt og uden mening får da sin saglige indre motivering. Værdifuld er også behandlingen af det helhedssyn på mennesket, som sammenfattes i ordene: legeme, sjæl og ånd. Legemet er ikke hos Grundtvig som i så megen idealistisk filosofi noget ligegyldigt: det er sjælens ydre skikkelse, for mennesket er i sin helhed skabt i Guds billede (den psykologiske tredeling kan opfattes som et spejl af treenigheden), og kontakten med det guddommelige opretholdes ikke blot ad »åndelig« vej, men først og sidst gennem *Ordet*, som både *sanses* gennem hørelsen og samtidig dog er noget rent åndeligt, jfr. forskellen på *lyd* og *ord*.

Også en lang række andre begreber er undersøgt, f. ex. Grundtvigs syn på vilje og samvittighed, troen og hjertet, og ikke mindst hans ejendommelige opfattelse af mennesket som foreningen af mandens ånd og kvindens hjerte. Og forfatterens fagpsykologiske viden foranlediger en interessant sammenstilling af den religiøse grundoplevelse hos Grundtvig med Gruhns experimentalpsykologi og af hans menneskeopfattelse med den sternerke differentialpsykologi.

Bogen er et indlæg i debatten — man mærker tydeligt Grundtvig-Selskabets inspirerende »team-work« bag den — ikke blot med den grundtvigske samtid, men også med nutiden. Grønbæk overvejer ofte, hvor Grundtvig kan have sine »påvirkninger« fra og opleder gennem solide analyser genstandene for Grundtvigs polemik. Bemærkningerne om påvirkningens psykologi er forøvrigt af største interesse for historikere — ikke mindst litteraturhistorikere. Men så nyttig jeg iøvrigt også skønner denne bog at være som en landvinding i selve Grundtvig-forskningen, vil jeg — som en, der arbejder mere med grundtvigianismen end med Grundtvig selv — gerne påpege, at meget dunkelt i grundtvigianismens historie bliver klart, når man agter på de af dr. Grønbæk kortlagte sammenhænge. En mængde temmelig ubegribelig »bragesnak« får gennem dette arbejde en indre mening, som man ikke før har fået øje på, og selve grundtvigianismen — vor kirkehistories besynderligste sociologiske og psykologiske fænomen — bliver i sit forhold til Grundtvig mere gennemskuelig end før.

P. G. Lindhardt.